Oikeustapauskokoelma

UNIONIN TUOMIOISTUIMEN TUOMIO (kahdeksas jaosto)

12 päivänä toukokuuta 2022*

Ennakkoratkaisupyyntö – Oikeudellinen yhteistyö rikosasioissa – Rikoksentekovälineiden ja rikoshyödyn jäädyttäminen ja menetetyksi tuomitseminen Euroopan unionissa – Direktiivi 2014/42/EU – 4 artikla – Menetetyksi tuomitseminen – 7 artikla – Jäädyttäminen – 8 artikla – Menettelyä koskevat takeet – Henkilölle, jota rikosoikeudellinen menettely ei koske, kuuluvan omaisuuden jäädyttäminen ja menetetyksi tuomitseminen – Kansallinen lainsäädäntö, jossa ei säädetä kolmansille oikeudenkäynnin aikana kuuluvista oikeussuojakeinoista ja jossa ei sallita tällaisen omaisuuden mahdollista palauttamista ennen rikosoikeudellisen menettelyn päättymistä

Asiassa C-505/20,

jossa on kyse SEUT 267 artiklaan perustuvasta ennakkoratkaisupyynnöstä, jonka Spetsializiran nakazatelen sad (erityisrikostuomioistuin, Bulgaria) on esittänyt 8.10.2020 tekemällään päätöksellä, joka on saapunut unionin tuomioistuimeen samana päivänä, saadakseen ennakkoratkaisun asiassa, jonka ovat panneet vireille

RR ja

JG,

Spetsializirana prokuraturan

osallistuessa asian käsittelyyn,

UNIONIN TUOMIOISTUIN (kahdeksas jaosto),

toimien kokoonpanossa: jaoston puheenjohtaja N. Jääskinen sekä tuomarit M. Safjan (esittelevä tuomari) ja M. Gavalec,

julkisasiamies: M. Campos Sánchez-Bordona,

kirjaaja: A. Calot Escobar,

ottaen huomioon kirjallisessa käsittelyssä esitetyn,

ottaen huomioon huomautukset, jotka sille on esittänyt

Euroopan komissio, asiamiehinään M. Wasmeier ja I. Zaloguin,

* Oikeudenkäyntikieli: bulgaria.

päätettyään julkisasiamiestä kuultuaan ratkaista asian ilman ratkaisuehdotusta,

on antanut seuraavan

tuomion

1 Ennakkoratkaisupyyntö koskee rikoksentekovälineiden ja rikoshyödyn jäädyttämisestä ja menetetyksi tuomitsemisesta Euroopan unionissa 3.4.2014 annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 2014/42/EU (EUVL 2014, L 127, s. 39) 4 artiklan 1 kohdan, luettuna yhdessä kyseisen direktiivin 2 artiklan 3 kohdan kanssa, kyseisen direktiivin 8 artiklan sekä Euroopan unionin perusoikeuskirjan (jäljempänä perusoikeuskirja) 17 artiklan tulkintaa.

2 Tämä pyyntö on esitetty rikosoikeudellisessa menettelyssä, jossa RR ja JG, jotka eivät ole kyseisen menettelyn asianosaisia, ovat vaatineet ennakkoratkaisua pyytäneessä tuomioistuimessa heiltä mainitun menettelyn esitutkintavaiheessa takavarikoidun omaisuuden palauttamista.

Asiaa koskevat oikeussäännöt

Unionin oikeus

3 Direktiivin 2014/42 johdanto-osan 15, 31, 33, 34 ja 38 perustelukappaleessa todetaan seuraavaa:

”(15) Rikoksentekovälineiden ja rikoshyödyn, tai rikoksentekovälineiden tai rikoshyödyn arvoa vastaavan omaisuuden menetetyksi tuomitsemisen olisi oltava mahdollista rikoksesta annetun lainvoimaisen tuomion perusteella. Myös asianosaisen poissa ollessa toteutetut menettelyt voivat johtaa tällaiseen lainvoimaiseen tuomioon. Jos menetetyksi tuomitseminen lainvoimaisen tuomion perusteella ei ole mahdollista, rikoksentekovälineiden ja rikoshyödyn menetetyksi tuomitsemisen olisi silti oltava mahdollista tietyissä olosuhteissa, ainakin epäillyn tai syytetyn sairauden tai pakenemisen ollessa kyseessä. Tämän velvoitteen noudattamiseksi olisi kuitenkin riittävää, että jäsenvaltioilla olisi asianosaisen poissa ollessa toteuttavia menettelyjä tällaisia sairaus- ja pakenemistapauksia varten. Kun epäilty tai syytetty on paennut, jäsenvaltioiden olisi toteutettava kaikki kohtuulliset toimet, ja ne voivat edellyttää, että asianomainen henkilö kutsutaan menetetyksi tuomitsemista koskevaan menettelyyn tai että tämä menettely saatetaan hänen tietoonsa.

– –

(31) Koska jäädyttämispäätöksellä rajoitetaan omistusoikeutta, tällaisia väliaikaisia toimenpiteitä ei tulisi pitää voimassa kauempaa, kuin on tarpeen sen varmistamiseksi, että kyseinen omaisuus on saatavilla mahdollista myöhempää menetetyksi tuomitsemista varten. Tämä saattaa edellyttää tuomioistuimen suorittamaa uudelleentarkastelua, jotta voidaan varmistaa, että toimenpiteiden tarkoitus eli omaisuuden hävittämisen estäminen on edelleen pätevä.

– –

(33) Tämä direktiivi vaikuttaa olennaisesti yksilöiden oikeuksiin, eikä ainoastaan epäiltyjen tai syytettyjen vaan myös syytetoimien ulkopuolelle jäävien kolmansien osapuolten oikeuksiin. Sen vuoksi on tarpeen säätää erityisistä takeista ja oikeussuojakeinoista, jotta voidaan turvata perusoikeudet tämän direktiivin täytäntöönpanon yhteydessä. Näihin kuuluu sellaisen kolmannen osapuolen oikeus tulla kuulluksi, joka väittää olevansa kyseisen omaisuuden omistaja, tai joka väittää omaavansa muita omistusoikeuksia (esineoikeus, ius in re), kuten nautintaoikeus. Omaisuuden jäädyttämistä koskeva päätös olisi annettava tiedoksi asianomaiselle henkilölle mahdollisimman pian sen täytäntöönpanon jälkeen. Toimivaltaiset viranomaiset voivat tästä huolimatta lykätä päätöksen tiedoksiantamista asianomaiselle tutkinnan niin edellyttäessä.

(34) Omaisuuden jäädyttämistä koskevan päätöksen tiedoksiantamisen tarkoituksena on muun muassa antaa asianosaiselle mahdollisuus kiistää päätös. Näin ollen tiedoksiannon yhteydessä olisi ainakin lyhyesti esitettävä kyseisen päätöksen syy tai syyt, pitäen mielessä että syyt voidaan esittää hyvin ytimekkäästi.

– –

(38) Tässä direktiivissä kunnioitetaan perusoikeuksia ja noudatetaan [perusoikeuskirjassa], ja ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi tehdyssä [, Roomassa 4.11.1950 allekirjoitetussa] eurooppalaisessa yleissopimuksessa, jäljempänä ’Euroopan ihmisoikeussopimus’, tunnustettuja periaatteita Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännössä tulkitulla tavalla. Tämä direktiivi olisi pantava täytäntöön näiden oikeuksien ja periaatteiden mukaisesti. Tämä direktiivi ei vaikuta oikeusapua koskevaan kansalliseen lainsäädäntöön eikä luo velvoitteita jäsenvaltioiden oikeusapujärjestelmille, joita olisi sovellettava perusoikeuskirjan ja Euroopan ihmisoikeussopimuksen mukaisesti.”

4 Kyseisen direktiivin 1 artiklan, jonka otsikko on ”Kohde”, 1 kohdassa säädetään seuraavaa:

”Tässä direktiivissä vahvistetaan vähimmäissäännöt, joiden nojalla omaisuus voidaan jäädyttää sen mahdollista myöhempää menetetyksi tuomitsemista varten tai tuomita menetetyksi rikosasiassa.”

5 Mainitun direktiivin 2 artiklassa, jonka otsikko on ”Määritelmät”, säädetään seuraavaa:

”Tässä direktiivissä tarkoitetaan:

– –

3) ’rikoksentekovälineillä’ omaisuutta, jota on osaksi tai kokonaan käytetty tai aiotaan käyttää rikoksen tai rikosten tekemiseen millä tavalla tahansa;

4) ’menetetyksi tuomitsemisella’ tuomioistuimen määräämää rikokseen liittyvän omaisuuden lopullista menetystä;

5) ’jäädyttämisellä’ omaisuuden luovuttamisen, tuhoamisen, muuntamisen, hallinnan siirron tai siirtämisen väliaikaista kieltoa tai omaisuuden väliaikaista haltuunottoa tai määräysvaltaan ottamista;

– –”

6 Saman direktiivin 3 artiklassa, jonka otsikko on ”Soveltamisala”, säädetään seuraavaa:

”Tätä direktiiviä sovelletaan seuraavissa välineissä tarkoitettuihin rikoksiin:

– –

g) neuvoston puitepäätös 2004/757/YOS, tehty 25 päivänä lokakuuta 2004, laittoman huumausainekaupan rikostunnusmerkistöjä ja seuraamuksia koskevien vähimmäissääntöjen vahvistamisesta [(EUVL 2004, L 335, s. 8)];

h) neuvoston puitepäätös 2008/841/YOS, tehty 24 päivänä lokakuuta 2008, järjestäytyneen rikollisuuden torjunnasta [(EUVL 2008, L 300, s. 42)];

– –”

7 Direktiivin 2014/42 4 artiklan, jonka otsikko on ”Menetetyksi tuomitseminen”, 1 kohdassa säädetään seuraavaa:

”Jäsenvaltioiden on toteutettava tarvittavat toimenpiteet, jotta rikoksentekovälineet ja rikoshyöty tai rikoksentekovälineiden ja rikoshyödyn arvoa vastaava omaisuus voidaan tuomita joko kokonaan tai osittain menetetyiksi rikoksen johdosta annetulla lainvoimaisella tuomiolla, joka voidaan antaa myös menettelyssä, jossa asia tutkitaan ja ratkaistaan vastaajan poissaolosta huolimatta.”

8 Kyseisen direktiivin 5 artiklan 1 kohdassa säädetään, että ”jäsenvaltioiden on toteutettava tarvittavat toimenpiteet, jotta rikoksesta, joka on omiaan tuottamaan taloudellista hyötyä välittömästi tai välillisesti, tuomitulle kuuluva omaisuus voidaan tuomita joko kokonaan tai osittain menetetyksi, jos tuomioistuin on vakuuttunut tapauksen olosuhteiden, mukaan lukien täsmälliset tosiseikat ja saatavilla olevat todisteet, perusteella, että kyseinen omaisuus on peräisin rikollisesta toiminnasta”.

9 Mainitun direktiivin 6 artiklassa, jonka otsikko on ”Kolmansille osapuolille siirrettyjen varojen menetetyksi tuomitseminen”, säädetään seuraavaa:

”1. Jäsenvaltioiden on toteutettava tarvittavat toimenpiteet, jotta epäillyn tai syytetyn suoraan tai välillisesti kolmannelle osapuolelle siirtämä tai kolmannen osapuolen suoraan tai välillisesti epäillyltä tai syytetyltä hankkima rikoshyöty tai muu omaisuus, jonka arvo vastaa rikoshyödyn arvoa, voidaan tuomita menetetyksi ainakin tapauksissa, joissa kolmas osapuoli tiesi tai hänen olisi pitänyt tietää konkreettisten tosiasioiden ja olosuhteiden, myös omaisuuden siirtymisen veloituksetta tai huomattavasti markkina-arvoa alemmasta hinnasta, perusteella, että siirron tai hankinnan tarkoituksena oli menetetyksi tuomitsemisen välttäminen.

2. Edellä olevalla 1 kohdalla ei rajoiteta vilpittömässä mielessä toimineiden kolmansien osapuolten oikeuksia.”

10 Saman direktiivin 7 artiklassa, jonka otsikko on ”Jäädyttäminen”, säädetään seuraavaa:

”1. Jäsenvaltioiden on toteutettava tarvittavat toimenpiteet, jotta omaisuus voidaan jäädyttää mahdollista myöhempää menetetyksi tuomitsemista varten. Näihin toimivaltaisen viranomaisen määräämiin toimenpiteisiin on sisällyttävä tarvittaessa kiireellisten toimien toteuttaminen omaisuuden turvaamiseksi.

2. Edellä olevassa 6 artiklassa tarkoitettuun kolmannen osapuolen hallussa olevaan omaisuuteen voidaan soveltaa jäädyttämistoimenpiteitä mahdollisen myöhemmän menetetyksi tuomitsemisen varalta.”

11 Direktiivin 2014/42 8 artiklassa, jonka otsikkona on ”Suojalauseke”, säädetään seuraavaa:

”1. Jäsenvaltioiden on toteutettava tarvittavat toimenpiteet sen varmistamiseksi, että henkilöillä, joita tässä direktiivissä säädetyt toimenpiteet koskevat, on oikeus tehokkaisiin suojakeinoihin ja oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin oikeuksiensa suojaamiseksi.

2. Jäsenvaltioiden on toteutettava tarvittavat toimenpiteet sen varmistamiseksi, että omaisuuden jäädyttämistä koskeva päätös annetaan tiedoksi henkilölle, jota asia koskee, mahdollisimman pian sen täytäntöönpanon jälkeen. Tiedoksiannon yhteydessä olisi ainakin lyhyesti esitettävä kyseisen päätöksen syy tai syyt. Toimivaltaiset viranomaiset voivat lykätä omaisuuden jäädyttämistä koskevan päätöksen tiedoksiantamista henkilölle, jota asia koskee, kun se on tarpeen rikostutkinnan vaarantumisen estämiseksi.

3. Omaisuuden jäädyttämistä koskeva päätös pidetään voimassa vain niin kauan, kuin on tarpeen kyseisen omaisuuden säilyttämiseksi mahdollista myöhempää menetetyksi tuomitsemista varten.

4. Jäsenvaltioiden on säädettävä niiden henkilöiden, joiden omaisuutta päätös koskee, mahdollisuudesta hakea jäädyttämispäätökseen muutosta tuomioistuimessa kansallisessa oikeudessa säädettyjen menettelyjen mukaisesti. Näissä menettelyissä voidaan määrätä, että kun alkuperäisen jäädyttämispäätöksen on tehnyt muu toimivaltainen viranomainen kuin oikeusviranomainen, kyseinen päätös on ensin toimitettava oikeusviranomaisen vahvistettavaksi tai uudelleentarkasteltavaksi, ennen kuin siihen voidaan hakea muutosta tuomioistuimessa.

5. Jäädytetty omaisuus, jota ei myöhemmin tuomita menetetyksi, on palautettava välittömästi. Edellytykset tai menettelymääräykset, joiden nojalla kyseinen omaisuus palautetaan, määritellään kansallisessa lainsäädännössä.

6. Jäsenvaltioiden on toteutettava tarvittavat toimenpiteet sen varmistamiseksi, että kaikki menetetyksi tuomitsemista koskevat päätökset perustellaan ja annetaan tiedoksi henkilölle, jota asia koskee. Jäsenvaltioiden on säädettävä, että henkilöllä, jota menetetyksi tuomitsemista koskeva asia koskee, on tosiasiallinen mahdollisuus riitauttaa menetetyksi tuomitsemista koskeva päätös tuomioistuimessa.

– –

9. Kolmansilla osapuolilla on oikeus vaatia omistusoikeutta tai muita omaisuuteen liittyviä oikeuksia myös 6 artiklassa tarkoitetuissa tapauksissa.

– –”

Bulgarian oikeus

Rikoslaki

12 Rikoslain (Nakazatelen kodeks) 53 §:ssä säädetään seuraavaa:

”(1) Rikosoikeudellisesta vastuusta riippumatta on tuomittava valtiolle menetetyiksi:

a) rikoksentekijän omaisuus, joka on tarkoitettu tai jota on käytetty tahallisen rikoksen tekemiseen; jollei omaisuus ole tallella tai jos se on luovutettu, menetetyksi tuomitaan sen arvo

b) rikoksentekijän omaisuus, joka on ollut tahallisen rikoksen kohteena, tämän lain erityisessä osassa nimenomaisesti säädetyissä tapauksissa.

(2) Valtiolle menetetyiksi tuomitaan myös

a) rikoksen kohteena ollut tai rikoksentekovälineenä käytetty omaisuus, jonka hallussapito on kielletty, ja

b) välitön ja välillinen rikoshyöty, jollei sitä ole palautettava tai korvattava; jollei rikoshyöty ole tallella tai jos se on luovutettu, menetetyksi tuomitaan sen arvo.

(3) Sovellettaessa 2 momentin b kohtaa

1. ’välittömällä rikoshyödyllä’ tarkoitetaan kaikkea taloudellista etua, joka on syntynyt rikoksen välittömänä seurauksena

2. ’välillisellä rikoshyödyllä’ tarkoitetaan kaikkea taloudellista etua, joka on syntynyt välittömään rikoshyötyyn kohdistuvalla määräämistoimella, sekä kaikkea omaisuutta, joka on saatu välittömän rikoshyödyn myöhemmällä täydellisellä tai osittaisella muuntamisella, ja näin on siinäkin tapauksessa, että se on sekoitettu alkuperältään laillisen omaisuuden kanssa; menettämisseuraamusta sovelletaan omaisuuteen sen arvomäärän rajoissa, joka vastaa omaisuuteen sisällytettyä välitöntä rikoshyötyä ja sen lisäksi omaisuuden lisäyksiä, joilla on suora yhteys välittömään rikoshyötyyn kohdistuvaan määräämistoimeen tai välittömän rikoshyödyn muuntamiseen ja välittömän rikoshyödyn sisällyttämiseen omaisuuteen.”

Rikosprosessilaki

13 Rikosprosessilain (Nakazatelno-protsesualen kodeks) 111 §:ssä, jonka otsikko on ”Aineellisten todisteiden säilyttäminen”, säädetään seuraavaa:

”(1) Aineellisia todisteita on säilytettävä, kunnes rikosoikeudellinen menettely on saatettu päätökseen.

(2) Esineet, jotka on takavarikoitu aineellisiksi todisteiksi, voidaan syyttäjän luvalla palauttaa oikeudenhaltijoille, joilta ne on takavarikoitu, ennen rikosoikeudellisen menettelyn päättymistä ainoastaan silloin, kun tämä ei estä objektiivisen totuuden selvittämistä ja kun esineet eivät ole hallintorikosten kohteena.

(3) Syyttäjä ratkaisee palauttamisvaatimukset kolmen päivän kuluessa. Oikeudenhaltija voi hakea muutosta syyttäjän 2 momentin nojalla tekemään päätökseen toimivaltaisessa ensimmäisen asteen tuomioistuimessa. Kyseinen tuomioistuin ratkaisee valituksen kolmen päivän kuluessa sen vastaanottamisesta suljetuin ovin pidettävässä istunnossa, ja sen päätös on lopullinen.

(4) Aineellisena todistusaineistona takavarikoidut pilaantuvat esineet, jotka on otettu pois oikeudenhaltijoilta ja joita ei voida palauttaa heille, luovutetaan asianomaisille toimielimille ja oikeudellisille yksiköille siten, että syyttäjä antaa luvan niiden käyttötarkoituksen mukaiseen käyttöön, tai ne on myytävä, missä tapauksessa myyntitulot talletetaan liikepankkiin ja sisällytetään kansalliseen talousarvioon.

(5) Huumausaineet, huumausaineiden lähtöaineet ja psykotrooppiset kasvit sekä valmisteveron alaiset tuotteet voidaan hävittää ennen rikosoikeudellisen menettelyn päättymistä laissa säädettyjen edellytysten ja menettelyjen mukaisesti. Tässä tapauksessa ainoastaan takavarikoidut edustavat näytteet säilytetään menettelyn loppuun saakka.

_ _”

Pääasia ja ennakkoratkaisukysymykset

14 WE:n kuljettamasta ajoneuvosta, jossa oli myös hänen avopuolisonsa ja ajoneuvon omistaja RR, löydettiin 15.1.2019 suoritetussa tarkastuksessa huumausaineita. WE:n ja RR:n osalta aloitettiin esitutkinta mutta syyttäjä lopetti RR:ää koskevan menettelyn todettuaan esitutkinnan päätteeksi, ettei RR ollut ollut tietoinen huumausaineista. Ajoneuvo, jonka havaittiin esitutkinnassa olleen pysyvästi WE:n käytössä, jäi kuitenkin rikosprosessilain 111 §:n mukaisena aineellisena todisteena takavarikkoon WE:tä vastaan käydyssä menettelyssä.

15 JG:n kodissa tehtiin erästä huumausainekauppaa harjoittanutta järjestäytynyttä rikollisjärjestöä vastaan aloitetun rikosoikeudellisen menettelyn yhteydessä 7.8.2019 kotietsintä, jossa takavarikoitiin kaksi matkapuhelinta ja tietty rahasumma. JG:n osalta ei kuitenkaan aloitettu esitutkintaa, sillä syyttäjä katsoi, ettei hän ollut osallistunut rikokseen. Molemmat matkapuhelimet ja rahasumma takavarikoitiin rikosprosessilain 111 §:n mukaisina aineellisina todisteina järjestäytyneen rikollisryhmän jäseniä vastaan aloitetussa menettelyssä.

16 RR ja JG ovat vaatineet ennakkoratkaisua pyytäneessä Spetsializiran nakazatelen sadissa (erityisrikostuomioistuin, Bulgaria), joka on ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin, heille kuuluvan omaisuuden palauttamista.

17 Kyseinen tuomioistuin katsoo, että vaikka kansallisessa lainsäädännössä säädetään kolmannen osapuolen mahdollisuudesta vaatia rikosoikeudellisen menettelyn takavarikoidun omaisuuden palauttamista esitutkintavaiheessa, sen perusteella ei voida vaatia tällaista palauttamista kyseisen menettelyn oikeudenkäyntivaiheessa, joka voi kestää useita vuosia.

18 Mainittu tuomioistuin lisää, että rikoslain 53 §:ssä ei sallita vilpittömässä mielessä olevan kolmannen osapuolen omaisuuden menetetyksi tuomitsemista pääasiassa kyseessä olevan kaltaisessa tilanteessa, joten pääasiassa takavarikoitu omaisuus on palautettava omistajilleen oikeudenkäyntivaiheen päätteeksi.

19 Kyseinen tuomioistuin pohtii siten, onko kyseinen säännöstö sopusoinnussa direktiivin 2014/42 kanssa, kun sitä luetaan perusoikeuskirjan 17 artiklan valossa.

20 Tässä tilanteessa Spetsializiran nakazatelen sad on päättänyt lykätä asian käsittelyä ja esittää unionin tuomioistuimelle seuraavat ennakkoratkaisukysymykset:

”1) Onko direktiivin 2014/42 8 artikla esteenä kansalliselle laille, jonka nojalla sellaisten esineiden jäädyttämisen jälkeen, joka takavarikoitiin epäiltynä rikoksentekovälineenä tai rikoshyötynä, asianomaisella henkilöllä ei ole rikosoikeudellisen menettelyn oikeudenkäyntivaiheen aikana oikeutta esittää tuomioistuimessa näiden esineiden palauttamista koskevaa vaatimusta?

2) Sopiiko kansallinen laki, jonka mukaan ei ole sallittua tuomita 'rikoksentekovälineenä' menetetyksi esinettä, joka kuuluu kolmannelle osapuolelle, joka ei ole osallistunut rikokseen, mutta jonka kolmas osapuoli on antanut pysyvästi syytetyn henkilön käyttöön siten, että heidän keskinäisessä suhteessaan nimenomaan syytetty käyttää omistamiseen perustuvia oikeuksia, yhteen direktiivin 2014/42 4 artiklan 1 kohdan kanssa, kun sitä luetaan yhdessä direktiivin 2014/42 2 artiklan 3 alakohdan ja perusoikeuskirjan 17 artiklan kanssa?

3) Mikäli kysymykseen vastataan kieltävästi: asetetaanko direktiivin 2014/42 8 artiklan 6 kohdan toisessa virkkeessä ja 7 kohdassa velvoite tulkita kansallista lakia siten, että se mahdollistaa kolmannelle osapuolelle, jonka omaisuutta jäädytetään ja voidaan tuomita menetetyiksi rikoksentekovälineenä, osallistumisen menettelyyn, joka voi johtaa menetetyksi tuomitsemiseen, sekä menetetyksi tuomitsemista koskevan päätöksen riitauttamisen tuomioistuimessa?”

Ennakkoratkaisukysymysten tarkastelu

Ensimmäinen kysymys

21 Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin tiedustelee ensimmäisellä kysymyksellään lähinnä, onko direktiivin 2014/42 8 artiklan 1 kohtaa tulkittava siten, että se on esteenä kansalliselle lainsäädännölle, jonka mukaan silloin, kun omaisuutta on takavarikoitu oletettuina rikoksentekovälineinä tai oletettuna rikoshyötynä, tällaisen omaisuuden omistajalla, joka on vilpittömässä mielessä oleva kolmas osapuoli, ei ole rikosoikeudellisen menettelyn oikeudenkäyntivaiheen aikana oikeutta saattaa mainitun omaisuuden palauttamista koskevaa vaatimusta toimivaltaisen tuomioistuimen käsiteltäväksi.

22 Aluksi on mainittava, että pääasiassa kyseessä olevan kaltaiset järjestäytyneeseen rikollisuuteen ja huumausainekauppaan liittyvät rikokset kuuluvat direktiivin 2014/42 aineelliseen soveltamisalaan.

23 Kyseistä direktiiviä sovelletaan nimittäin sen 3 artiklan g ja h alakohdan nojalla rikoksiin, jotka kuuluvat huumausainekauppaa koskevia rikoksia koskevan puitepäätöksen 2004/757 ja järjestäytyneen rikollisuuden torjuntaa koskevan puitepäätöksen 2008/841 soveltamisalaan.

24 Mainitun direktiivin 8 artiklan, jonka otsikko on ”Suojalauseke”, 1 kohdassa velvoitetaan jäsenvaltiot säätämään henkilöiden, joita mainitussa direktiivissä säädetyt toimenpiteet koskevat, oikeudesta tehokkaisiin oikeussuojakeinoihin ja oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin heidän oikeuksiensa suojaamiseksi. Kyseisessä säännöksessä vahvistetaan siten saman direktiivin alalla ne perusoikeudet, jotka ilmenevät perusoikeuskirjan 47 artiklasta, jossa todetaan muun muassa, että jokaisella, jonka unionin oikeudessa taattuja oikeuksia ja vapauksia on loukattu, on oltava kyseisessä artiklassa määrättyjen edellytysten mukaisesti käytettävissään tehokkaat

oikeussuojakeinot tuomioistuimessa, ja hänellä on erityisesti oltava oikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin (ks. vastaavasti tuomio 21.10.2021, Okrazhna prokuratura – Varna, C-845/19 ja C-863/19, EU:C:2021:864, 75 kohta).

25 Ensinnäkin direktiivissä 2014/42 säädetyt toimenpiteet koskevat muun muassa omaisuuden jäädyttämistä, joka määritellään kyseisen direktiivin 2 artiklan 5 alakohdassa siten, että sillä tarkoitetaan ”omaisuuden luovuttamisen, tuhoamisen, muuntamisen, hallinnan siirron tai siirtämisen väliaikaista kieltoa tai omaisuuden väliaikaista haltuunottoa tai määräysvaltaan ottamista”.

26 Nyt käsiteltävässä asiassa ennakkoratkaisupyynnöstä ilmenee, että pääasiassa kyseessä oleva omaisuus pysyi rikostutkintaan osallistuneiden viranomaisten hallussa. Kuten ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin on esittänyt, tässä tilanteessa on katsottava, että pääasiassa kyseessä oleva takavarikko on kyseisessä säännöksessä tarkoitettu ”jäädytys”.

27 Toiseksi on mainittava sellaisten tilanteiden osalta, joissa omaisuuden jäädyttäminen on direktiivin 2014/42 mukaan sallittua, että sen 7 artiklassa säädetään, että jäsenvaltioiden on toteutettava tarvittavat toimenpiteet, jotta omaisuus voidaan jäädyttää mahdollista myöhempää menetetyksi tuomitsemista varten.

28 Tässä yhteydessä on tutkittava, jäädytettiinkö pääasiassa kyseessä oleva omaisuus kyseisessä 7 artiklassa tarkoitetulla tavalla sen mahdollista myöhempää menetetyksi tuomitsemista varten.

29 Tältä osin on mainittava, että ajankohtana, jona pääasiassa kyseessä olevat omaisuus jäädytettiin, kyseisen omaisuuden myöhempi menetetyksi tuomitseminen oli mahdollista.

30 Ennakkoratkaisupyynnöstä nimittäin ilmenee, että RR:n osalta aloitettiin aluksi huumausainerikosta koskeva esitutkinta ja että syyttäjä katsoi vasta myöhemmin, ettei RR ollut osallistunut kyseiseen rikokseen, joten häntä pidettiin vilpittömässä mielessä olevana kolmantena osapuolena, mikä ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen mukaan on Bulgarian lainsäädännön perusteella esteenä hänen omaisuutensa menetetyksi tuomitsemiselle.

31 JG:n osalta ennakkoratkaisupyynnöstä ilmenee, että hänen osallistumisensa kyseiseen rikolliseen toimintaan suljettiin pois vasta kahden takavarikoidun matkapuhelimen tutkimisen jälkeen, joten matkapuhelimet ja rahasumma jäädytettiin niiden mahdollista myöhempää menetetyksi tuomitsemista varten.

32 Koska jäädyttämisajankohtana oli mahdollista, että RR:n ja JG:n omaisuutta saatetaan myöhemmin tuomita Bulgarian oikeuden nojalla menetetyksi, kyseisten kahden henkilön tilanne kuuluu direktiivin 2014/42 7 artiklan soveltamisalaan. Niinpä kyseisessä direktiivissä säädetty toimenpide koskee heitä sen 8 artiklan 1 kohdassa tarkoitetulla tavalla.

33 Kolmanneksi siltä osin, että jäädytetyn omaisuuden omistajalla ei ole rikosoikeudellisen menettelyn oikeudenkäyntivaiheen aikana oikeutta saattaa kyseisen omaisuuden palauttamista koskevaa vaatimusta tuomioistuimen käsiteltäväksi, on muistutettava, että direktiivin 2014/42 8 artiklan 1 kohdassa jäsenvaltiot velvoitetaan varmistamaan, että henkilöillä, joita toimenpiteet koskevat, on oikeus tehokkaisiin suojakeinoihin ja oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin oikeuksiensa suojaamiseksi.

34 Tässä yhteydessä on muistutettava, että kyseisen säännöksen sanamuodon yleisen luonteen vuoksi niihin henkilöihin, joille jäsenvaltioiden on taattava tehokkaat oikeussuojakeinot ja oikeudenmukainen oikeudenkäynti, kuuluvat rikoksesta tuomittujen henkilöiden lisäksi myös kolmannet osapuolet, joiden omaisuutta jäädyttämispäätös koskee (ks. analogisesti tuomio 21.10.2021, Okrazhna prokuratura – Varna, C-845/19 ja C-863/19, EU:C:2021:864, 76 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

35 Tämä tulkinta ilmenee myös direktiivin 2014/42 johdanto-osan 33 perustelukappaleesta, jossa mainitaan olennaisilta osin, että kyseinen direktiivi vaikuttaa olennaisesti yksilöiden oikeuksiin, eikä ainoastaan epäiltyjen tai syytettyjen vaan myös syytetoimien ulkopuolelle jäävien sellaisten kolmansien osapuolten oikeuksiin, jotka väittävät, että he ovat asianomaisen omaisuuden omistajia. Kyseisen perustelukappaleen mukaan tämän vuoksi on tarpeen säätää erityisistä takeista ja oikeussuojakeinoista, jotta näiden henkilöiden perusoikeudet voidaan turvata mainitun direktiivin täytäntöönpanon yhteydessä (tuomio 21.10.2021, Okrazhna prokuratura – Varna, C-845/19 ja C-863/19, EU:C:2021:864, 77 kohta).

36 Lisäksi direktiivin 2014/42 8 artiklan yhteydessä on otettava huomioon kyseisen direktiivin johdanto-osan 31 perustelukappale, jonka mukaan on niin, että koska jäädyttämispäätöksellä rajoitetaan omistusoikeutta, tällaisia väliaikaisia toimenpiteitä ei tulisi pitää voimassa kauempaa, kuin on tarpeen sen varmistamiseksi, että kyseinen omaisuus on saatavilla mahdollista myöhempää menetetyksi tuomitsemista varten, ja että tämä saattaa edellyttää sitä, että asianomainen tuomioistuin varmistaa, että jäädyttämispäätöksen tarkoitus on edelleen pätevä.

37 Tällainen lähestymistapa edellyttää, että jäädytetyn omaisuuden omistava vilpittömässä mielessä oleva kolmas osapuoli voi myös oikeudenkäyntimenettelyn aikana saada toimivaltaisen tuomioistuimen tutkittavaksi kysymyksen siitä, täyttyvätkö kyseisen omaisuuden jäädyttämiselle asetetut edellytykset edelleen. Kansallinen lainsäädäntö, jossa ei säädetä tällaisesta mahdollisuudesta, on siten direktiivin 2014/42 8 artiklan 1 kohdan vastainen.

38 Ensimmäiseen kysymykseen on edellä esitetyn perusteella vastattava, että direktiivin 2014/42 8 artiklan 1 kohtaa on tulkittava siten, että se on esteenä kansalliselle lainsäädännölle, jonka mukaan silloin, kun omaisuutta on takavarikoitu oletettuina rikoksentekovälineinä tai oletettuna rikoshyötynä, tällaisen omaisuuden omistajalla, joka on vilpittömässä mielessä oleva kolmas osapuoli, ei ole rikosoikeudellisen menettelyn oikeudenkäyntivaiheen aikana oikeutta saattaa mainitun omaisuuden palauttamista koskevaa vaatimusta toimivaltaisen tuomioistuimen käsiteltäväksi.

Toinen kysymys

39 Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin tiedustelee toisella kysymyksellään lähinnä, onko direktiivin 2014/42 4 artiklan 1 kohtaa tulkittava siten, että se on esteenä kansalliselle lainsäädännölle, jossa suljetaan pois vilpittömässä mielessä olevalle kolmannelle osapuolelle kuuluvan ja rikoksentekovälineenä käytetyn omaisuuden menetetyksi tuomitseminen, myös silloin, kun kyseinen kolmas osapuoli on antanut kyseisen omaisuuden pysyvästi syytetyn henkilön käyttöön.

40 Aluksi on mainittava, että Euroopan komissio väittää, että tämä kysymys on jätettävä tutkimatta sillä perusteella, ettei sillä ole yhteyttä pääasian tosiseikkoihin tai kohteeseen, koska ennakkoratkaisupyynnöstä ilmenee sen mukaan, ettei menetetyksi tuomitsemista voida missään tapauksessa panna täytäntöön pääasiassa. Sen mukaan olisi nimittäin kansallisen lainsäädännön

vastaista tuomita pääasiassa kyseessä oleva rikoksentekoväline menetetyksi, joten syyttäjäviranomainen ei enää tahdo kyseistä rikoksentekovälinettä tuomittavan myöhemmin menetetyksi eikä harkitse sitä mahdollisuutta.

41 Tässä yhteydessä on palautettava mieleen, että yksinomaan kansallisen tuomioistuimen, jossa asia on vireillä ja joka vastaa annettavasta ratkaisusta, tehtävänä on kunkin asian erityispiirteiden perusteella harkita, onko ennakkoratkaisu tarpeen asian ratkaisemiseksi ja onko sen unionin tuomioistuimelle esittämillä kysymyksillä merkitystä asian kannalta. Kun esitetyt kysymykset koskevat unionin oikeuden tulkintaa, unionin tuomioistuimen on siis lähtökohtaisesti ratkaistava ne (tuomio 13.11.2018, Levola Hengelo, C-310/17, EU:C:2018:899, 27 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

42 Vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan olettamana näet on, että kansallisen tuomioistuimen niiden oikeudellisten seikkojen ja tosiseikkojen perusteella, joiden määrittämisestä se vastaa ja joiden paikkansapitävyyden selvittäminen ei ole unionin tuomioistuimen tehtävä, esittämillä unionin oikeuden tulkintaan liittyvillä kysymyksillä on merkitystä asian ratkaisun kannalta. Unionin tuomioistuin voi jättää tutkimatta kansallisen tuomioistuimen esittämän pyynnön ainoastaan, jos on ilmeistä, että pyydetyllä unionin oikeuden tulkitsemisella ei ole mitään yhteyttä kansallisessa tuomioistuimessa käsiteltävän asian tosiseikkoihin tai kohteeseen, jos kyseinen ongelma on luonteeltaan hypoteettinen taikka jos unionin tuomioistuimella ei ole tiedossaan niitä tosiseikkoja ja oikeudellisia seikkoja, jotka ovat tarpeen, jotta se voisi antaa hyödyllisen vastauksen sille esitettyihin kysymyksiin (tuomio 13.11.2018, Levola Hengelo, C-310/17, EU:C:2018:899, EU:C:2018:899, 28 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

43 Nyt käsiteltävässä asiassa ennakkoratkaisupyynnöstä ilmenee, että kansallisessa lainsäädännössä ei sallita vilpittömässä mielessä olevan kolmannen osapuolen omaisuuden menetetyksi tuomitsemista pääasiassa kyseessä olevan kaltaisessa tilanteessa. Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin pyrkii kuitenkin nimenomaisesti selvittämään, onko tällainen menetetyksi tuomitseminen direktiivin 2014/42 perusteella tässä tilanteessa välttämätön. Niinpä ei ole ilmeistä, ettei toisella kysymyksellä olisi mitään yhteyttä pääasian tosiseikkoihin tai kohteeseen, joten kysymys voidaan ottaa tutkittavaksi.

44 Asiakysymyksen osalta on muistutettava, että direktiivin 2014/42 4 artiklan 1 kohdassa säädetään muun muassa kyseisen direktiivin 2 artiklan 3 alakohdassa tarkoitettujen ”rikoksentekovälineiden” menetetyksi tuomitsemisesta rikoksen johdosta annettavalla lainvoimaisella tuomiolla.

45 Kyseinen säännös koskee nimenomaisesti rikoksentekovälineitä ja rikoksen johdosta annettavaa lainvoimaista tuomiota mutta sen sanamuodossa ei kuitenkaan täsmennetä, onko menetettäväksi tuomittavan rikoksentekovälineen välttämättä kuuluttava tuomitulle henkilölle.

46 Unionin tuomioistuimen on vakiintuneen oikeuskäytäntönsä mukaan otettava unionin oikeuden säännöksen tai määräyksen tulkitsemiseksi huomioon paitsi sen sanamuoto myös asiayhteys, johon säännös tai määräys kuuluu (ks. vastaavasti tuomio 24.3.2021, MCP, C-603/20 PPU, EU:C:2021:231, 37 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

47 Asiayhteydestä, johon direktiivin 2014/42 4 artiklan 1 kohta kuuluu, on mainittava, että kyseisen direktiivin 5 artiklan, joka koskee ”laajennettua menetetyksi tuomitsemista”, 1 kohdassa säädetään, että se voi koskea vain ”rikoksesta tuomitulle kuuluvaa omaisuutta”, joten kolmansien osapuolten omaisuus jää kyseisen artiklan soveltamisalan ulkopuolelle.

48 Mainitun direktiivin 6 artiklan osalta on todettava, että vaikka se koskee nimenomaisesti – kuten sen otsikosta ilmenee – ”kolmansille osapuolille siirrettyjen varojen menetetyksi tuomitsemista”, kyseinen artikla koskee ainoastaan ”rikoshyötyä” eikä ”rikoksentekovälineitä”, joten se ei missään tapauksessa voi olla perustana rikoksentekovälineen menetetyksi tuomitsemiselle pääasiassa kyseessä olevan kaltaisessa tilanteessa.

49 Direktiivin 2014/42 johdanto-osan 15 perustelukappaleessa, jonka valossa kyseisen direktiivin 4 artiklaa on luettava, puolestaan ilmaistaan velvollisuus ilmoittaa epäillyille ja syytetyille menetetyksi tuomitsemista koskevasta menettelystä mainitsematta mitenkään kolmansia osapuolia.

50 Näistä eri säännöksistä seuraa, että koska kolmansille osapuolille kuuluvan omaisuuden menetetyksi tuomitseminen on mahdollista vain direktiivin 2014/42 6 artiklassa tarkoitetuissa tilanteissa, kyseisen direktiivin 4 artiklan 1 kohdassa säädetty omaisuuden menetetyksi tuomitseminen voi koskea vain epäiltyjen ja syytettyjen omaisuutta.

51 Se ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen mainitsema seikka, että omaisuus on ollut pysyvästi syytetyn henkilön käytössä, ei ole omiaan mahdollistamaan omaisuuden menetetyksi tuomitsemista direktiivin 2014/42 4 artiklan 1 kohdan nojalla silloin, kun omaisuus kuuluu vilpittömässä mielessä olevalle kolmannelle osapuolelle.

52 Joka tapauksessa on mainittava – ja koska kansallisessa lainsäädännössä ei sallita vilpittömässä mielessä olevan kolmannen osapuolen omaisuuden menetetyksi tuomitsemista pääasiassa kyseessä olevan kaltaisessa tilanteessa –, että unionin tuomioistuimen vakiintuneesta oikeuskäytännöstä ilmenee, että direktiivillä ei sellaisenaan voida luoda velvollisuuksia yksityiselle eikä siihen voida siten sellaisenaan vedota kansallisessa tuomioistuimessa (tuomio 24.6.2019, Popławski, C-573/17, EU:C:2019:530, 65 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

53 Toiseen kysymykseen on edellä esitetyn perusteella vastattava, että direktiivin 2014/42 4 artiklan 1 kohtaa on tulkittava siten, ettei se ole esteenä kansalliselle lainsäädännölle, jossa suljetaan pois vilpittömässä mielessä olevalle kolmannelle osapuolelle kuuluvan ja rikoksentekovälineenä käytetyn omaisuuden menetetyksi tuomitseminen, myös silloin, kun kyseinen kolmas osapuoli on antanut kyseisen omaisuuden pysyvästi syytetyn henkilön käyttöön.

Kolmas kysymys

54 Kun otetaan huomioon toiseen kysymykseen annettu vastaus, kolmanteen kysymykseen ei ole tarpeen vastata.

Oikeudenkäyntikulut

55 Pääasian asianosaisten osalta asian käsittely unionin tuomioistuimessa on välivaihe kansallisessa tuomioistuimessa vireillä olevan asian käsittelyssä, minkä vuoksi kansallisen tuomioistuimen asiana on päättää oikeudenkäyntikulujen korvaamisesta. Oikeudenkäyntikuluja, jotka ovat aiheutuneet muille kuin näille asianosaisille huomautusten esittämisestä unionin tuomioistuimelle, ei voida määrätä korvattaviksi.

Näillä perusteilla unionin tuomioistuin (kahdeksas jaosto) on ratkaissut asian seuraavasti:

1) **Rikoksentekovälineiden ja rikoshyödyn jäädyttämisestä ja menetetyksi tuomitsemisesta Euroopan unionissa 3.4.2014 annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 2014/42/EU 8 artiklan 1 kohtaa tulkittava siten, että se on esteenä kansalliselle lainsäädännölle, jonka mukaan silloin, kun omaisuutta on takavarikoitu oletettuina rikoksentekovälineinä tai oletettuna rikoshyötynä, tällaisen omaisuuden omistajalla, joka on vilpittömässä mielessä oleva kolmas osapuoli, ei ole rikosoikeudellisen menettelyn oikeudenkäyntivaiheen aikana oikeutta saattaa mainitun omaisuuden palauttamista koskevaa vaatimusta toimivaltaisen tuomioistuimen käsiteltäväksi.**

2) **Direktiivin 2014/42 4 artiklan 1 kohtaa on tulkittava siten, ettei se ole esteenä kansalliselle lainsäädännölle, jossa suljetaan pois vilpittömässä mielessä olevalle kolmannelle osapuolelle kuuluvan ja rikoksentekovälineenä käytetyn omaisuuden menetetyksi tuomitseminen, myös silloin, kun kyseinen kolmas osapuoli on antanut kyseisen omaisuuden pysyvästi syytetyn henkilön käyttöön.**

Allekirjoitukset